

SZILÁGYI ALADÁR

Laudáció egy „rossz rímbohóc” könyvéről*

Bár a hatvanas évek végétől alkalmasint többször találkoztunk, valójában akkor ismertem meg Fábián Sándort, a költőt, a szerkesztőt és az embert, amikor '90 lázas februárjában egymás mellé állított bennünket a sorsunk, a frissiben induló *Kelet–Nyugat* szerkesztőségébe. Azért nem ültünk le, mert még csupán egyetlen íróasztalunk és egyetlen székünk volt, s laptervezőnk, Ujvárossy Laci térdre ereszkedve rakosgatta egymás mellé az első számba tervezett írásokat, grafikákat. Sándor kopott bőrtáskájából kotorta elő a sebtében összekeregetett verseket, s az már első pillanatban eldőlt, hogy vezérversünk Zudor Jancsi nagy, „rendszerelváltó” poémája, a *Romániából jöttem* lesz. A két szomszédvár, a hetilap és a napilap akkoriban három-három költővel volt ugyan kibélelve, Horváth Imre bátyánk is rendszeresen meglátogatott bennünket, „redakciót szagolni”, mégis Fábián doktort kérte fel külső munkatársként a versrovat szerkesztésére az egyébként túlzottan nagykeblű kiadónk, Stanik Pista. Sándor menten be is bizonyította, hogy egymaga megbízhatóbb és pontosabb a köreinkben forgolódo hat tálentumos, de bohém poétánál. Igaz, költőtoborzásban, vers-zsákmány beszerzésében a hatok is segítettek neki, de véges-végig, a *Kelet–Nyugat* elhunytáig Ő maradt a versrovat vezére. Költőként viszont megmaradt szinte annyira rejtőzködőnek, mint azelőtt, a rá jellemző szerénységgel ritkán hozakodott elő a saját verseivel, ritkán publikált a saját lapunkban.

Most, hogy több mint ötven évvel Forrás-kötetének, a *Nehéz szépségnek* (1964) a megjelenése után napvilágot látott válogatott és új verseinek, néhány műfordításának gyűjteménye, *Ars brevis vita idem* címmel, a *Várad* könyvműhelyében, Szűcs László értő és gondos szerkesztésében, bevettem magam költői világa újbóli megtalálásának örömébe. Bár jó néhány Fábián-verset ismertem, bizony a régiek között is találtam bőven felfedeznivalót, s az újabbak, a legújabbak, az

SZILÁGYI ALADÁR közíró, szerkesztő (1943, Pankota). Kolozsvárott tanult filozófiát. Publicista, a Kelet–Nyugat egyik alapítója, később főszerkesztője. Elbeszélései, kritikái, tanulmányai romániai és magyarországi lapokban jelentek meg. A Várad és az Erdélyi Riport főmunkatársa.

egész kötet végigolvastán megbizonyosodtam arról, amit már régebben megállapítottam: Fábián Sándor az első Forrás-nemzedék egyik legfontosabb, legeredetibb tagja.

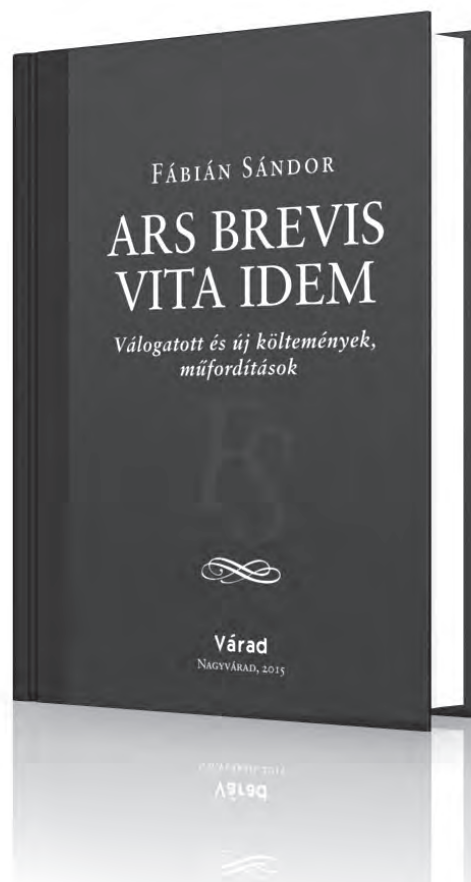
Bár a többiekhez képest nem Kolozsvárról indult, és két-három év késedelemmel debütált, már a hatvanas évek elején közjük sorolták. Lászlóffy Aladár 1998-ban így vallott erről: „A kánonváltás nem az egész irodalmat érintette, hanem először kifejezetten a Forrás első nemzedékét és annak körét. Itt még egyszer tisztázzuk, hogy nem feltétlenül azokból

* Fábián Sándor: *Ars brevis vita idem. Válogatott és új versek, műfordítások.* Várad kulturális folyóirat, Nagyvárad, 2015.

áll a Forrás első nemzedéke, akiknek az első két évben Forrás-kötetük jelent meg. Pontosan úgy a Forrás első nemzedéke Szilágyi Júlia vagy Fábíán Sándor.”

Az már Sándor barátunk irodalmi rangját bizonyítja, hogy amidőn Hajdu Győző, az *Igaz Szó* teljhatalmú főszerkesztője, mások kritikáival – többek között Székely János (!) névtelenül, majd Farkas Dénes álnéven közölt gunyoros, parodizáló cikkeivel – egyetemben a saját lapjában ösztözet indított a *Korunk*, az *Utunk* hasábjain közölgető, egyre-másra Forrás-kötettel jelentkező fiatal költők ellen, neki is kijutott az éberek lövedékeiből. A verselők „legfiatalabb népes seregéről” szólva, Hajdu vonuló gólyákhoz hasonlította a költőcsoportot. „Bár már több éve, hogy felröppentek irodalmunk egére, mégsem érzem őket eléggé otthonos, tűzhely körüli madaraknak. (...) A mi új valóságunk tájaira – verseik tanúsága szerint – még mindig nem rakták le végleges fészüküket. Mintha vendégek, amolyan vándormadarak lennének, úgy repdesnek szülőföldjük felett” – vélte a pártosságáról, szervilizmusáról hírhedt főszerkesztő. Bár ő maga – feltehetően pártfeladatként, a netán veszélyesen felgyülemlett energiák levezetése végett – megnyitotta az *Igaz Szó* zsilipjét a fiatalok előtt, különszámot szerkesztett számukra, amelynek középpontjába zömmel az első Forrás-nemzedék került, atyai intelmek özönét zúdította rájuk. „Kritikánkra vár az a feladat, hogy hozzásegítse őket a harcosszocialista-realista költészet eléréséhez. Úgy vélte, hogy „még mindig fel-felszökken az individualizmus hőmérséklete”. Fő feladat pedig: „a legfiatalabbak társadalmi felelősségtudatának további fokozása. Egyesek közöttünk még mindig nem érzékelik eléggé a pártos írói állásfoglalás jelentőségét, az írói munkának a társadalmi súlyát és szerepét”. A követni való út pedig: „Az ihlet forrása számunkra: a párt vezette munkásosztály.”

Sándor talán el se olvasta, meg se fogadta Hajdu elvtárs intelmeit, de önhibáján kívül – medikusként, majd gyakorló üzemorvosként – olyan környezetbe került, ahol – egyebek mellett – éppen a munkásosztály vált az ihlet forrásává: „Szorgos szerszámnak szánom létemet, / ne csak munkált – munkáló is legyek. / (...) Nem sajnálom semmim – se szívem, / se izmaim, se szemeim, / csak tudjam, hogy ott koptam el / az értelmes élet felszínein.” (*Szerszámsors*) Avagy a következő, 1967-ben megjelent *A földhöz tartozom* című kötetében: „Hogy

előre jussak egy testnyi / távon, természetemlépp egyenlő / szénmennyeséget kell kiszedni. / Míg megálmodott utamat csinálom / az elhódított föld alatt, / sok ezerszer a szénbe faragom / saját fordított magamat.” (*A mélység munkása*) Talán a két idézet elegendő ahhoz, hogy igazoljuk az idősebb, ugyancsak Biharhoz kötődő pályatársnak a debütkötetéhez írt bevezetője megállapítását: „Lászlóffy Aladár robbanó dinamikája, Szilágyi Domokos lázas önmaga keresése, Jancsik Pál belső izzása mellett valami páratlan józanságot képvisel ez a racionális költészet.” És ide sorolhatók ihletforrás és tematika szempontjából az 1981-es *Tizenöt sorosok* kötetzáró ciklu-

sának, a *Váradai hónapoknak* a darabjai. Különleges költői produktum ez, a versolvasó el se hinné – bár egy József Attila nevű előd már bizonyította –, hogy a gyárak világa mennyire átpoétizálható. Sándor – a vers-Midász – akármibe nyúl, akármit jelenít meg, szőrmegyárat, baba-, fésű-, kefe- avagy gépgyárat, még az olyan reménytelenül prózainak tűnőket is, mint a Fémlerakat vagy a Fructexport, mindenből költeményt varázsol. Elégé el nem ítéhető költői rafinériával a szemléletes-plasztikus tárgy-, pontosabban gyárleírást mindig egy poétikus poén zárja, ami visszaizzítja, többletjelentéssel dúsítja az előző sorokat is: „Hatalmas híddaruk alatt / nagy sürgés-forgás: osztályozzák / a rozsdaszín borús időket / meg a begöngyölt szeleket, / elhelyezve közöttük egy-egy / pompás sárgaréz-napsütést.” (*Április – Baza 4*, a 4. Fémlerakat) Az 1972-ben napvilágot látott *Több kék* szerzője sem igyekszik kiszabadulni az üzemorvos köré-főlé épült világból, a gyárnegyedekből. Rendhagyó lírai riport az akár játékos balladaként is kezelhető cigányidill, az *Itt a piros, hol a piros*.

De minden olyan erénye mellett, mint a szikárság, a minimalizmus, a tárgyi költészet gyakorlása, Fábíán Sándor képtelen elrejtetni előlünk „alanyi költő” voltát. A félelmeit: „Engem a mélységek felett / félések feszültsége tart ki, / mint rugókkal sokfelől kikötött, / rezgő, de helyén biztos vasgolyót.” És hát – akár előző könyveiben – itt is kiderül, hogy a költő „férfiből van”, megannyi lírával átítatott asszonyverset remekel: „A tavaszért / dolgozó erők részei vagyunk. / Te vagy a váltótársam, kedvesem. / Én délelőtt nyers / füveket húzok mezőszámra, / s te estig kifényezed őket, / hogy csillogjanak másnap selymesen.” (*Váltótársam. Annának*) A családközpontúság sem hiányzik Sándor költészetéből, annyira nem, hogy a gyermekeihez is gyakran odafordul, s így születnek az olyan remek metaforasorok, mint a Judit lányának ajánlott *Parázson futás*. És ide sorolandó a költő gyermekkorának Nagyszalontáját, illetve a családtagok alakját idéző, elvesztésüket lamentáló versek sora. És ide a férfibarátság megkapó tanújelei, a *Nikolits Árpád biztatásáért* ciklusa.

Sándor nem gubózott be a rendelőjébe, és nem rejtőzött el valamiféle elefántcsonttoronyba, közérzetiből közéletivé tágult lírájának szép példája a *Bot a szánkban*, a filozofikus töltetű, Ágh Istvánnak ajánlott *Lábujjhegy-leskelődés*, avagy a *Vasárnapi Nagyvárad* fájdalmas-lírai szociográfiája. Külön figyelmet érdemel a már fentebb említett Nikolits Árpád, a nyomdász-könyvműves-író barát jóvoltából négy példányban kiadott (!) szamizdat-kötet, a *Vörös csuklyában* nyitó ciklusa, a *Katzenjammerek*. A kíméletlen öniróniával magamagát „rossz rímbohóc”-ként aposztrofáló Fábíán Sándor formanyelvének, játékoságának élvezetes darabjai ezek, akár a válogatás minden szegmentumában előbukkannó tömör pár sorok, avagy a szonettek, melyek a szerző műfaji sokoldalóságának jelei.

Visszatérve Sándor alanyiságára, az eddig lappangó *Új versek (1999–2014)* számos darabja: a *Magán-magány*, az *Áhítat nyitott kék ajtóra*, a *Csak egy irányba, Istenem?*, avagy a *Csak gyűrődés* – a menthetetlenül öregedő, leépülő, magányosuló, Istent kereső férfi félelmeinek-érzelmeinek felmutatása. Sándor, kívánom, hogy egy híján 80 évesen távolra halasszad önmagad faragta *Sírfeliratod* aktualitását: „Én végig éltem magamat. / Nem volt egy könnyű feladat. // Csak jövőmre emlékszem.”